

ROND DE SCHUTSBOOM

jaargang 9

nummer 2

1989

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

'DE VYER HEERTGANGHEN'

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis. Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Toegang tot de maandelijkse lezingen voor leden gratis.

Openingstijden:

Het museum is opengesteld:

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief is open elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen:

Heemerf De Schutsboom, Nieuwe Rielseweg 41-43,

5051 PD GOIRLE.

secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD GOIRLE,

tel. 013-346622

redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Bloemsierkunst "Abcoven",

Abcovenseweg 23, 5051 PT GOIRLE. tel. 341388

Party centrum Benelux,

Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 342272

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,

Ralph Bunchestraat 15, 5051 KW GOIRLE. tel. 342445

Boerenbond+ Bouwmarkt Goirle,

Weth. de Brouwerstraat 33, 5051 SJ GOIRLE.,

Garage Jac. de Brouwer,

Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 430935

Assurantiën Burgers en van Esch, voor verzekeringen,

hypotheken, financieringen, woningbemiddeling,

Tilburgseweg 43, 5051 AA GOIRLE. tel. 342129

Chinees Indisch Restaurant "China Garden",

Tilburgseweg 12-14, 5051 AH GOIRLE. tel. 344594

Stichting "Goirles Belang",

p/a Dorpsstraat 18, 5051 CK GOIRLE. tel. 343486

C. Hermans de Jong,

v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest, tel. 341389

Tilburgseweg 81, 5051 AB GOIRLE. tel. 341389

"De Druiventros" C.G. van Hoek,

Weth. van Besouwstraat 2, 5051 SE GOIRLE. tel. 341460

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,

Tilburgseweg 41, 5051 AA GOIRLE. tel. 345473

Bakkerij A. van den Hout,

Tilburgseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 341768

ROND DE SCHUTSBOOM

Periodiek van de:

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYER HEERTGANGHEN”
GOIRLE

secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD Goirle
telefoon: 013-34.66.22
Redactie: Venneweg 11, 5051 BN Goirle
telefoon: 013-34.21.82

Jaargang 9

nr. 2

sept.1989

INHOUDSOPGAVE:

- De gave Godts, oftewel Contagieuse sieckte der peste, door Cees Robben (2); blz. 2
- Tussen "Ley en die Gemeynackeren" : 6
De heren van de Heerlijkheid. Het geslacht Van Hessen-Kassel en Van Hogendorp, door J.C.J. Hoogendoorn;
- Een turfvaart tussen Riel en Goirle door de Brakelsche heide, door H.J.M. Thiadens; 10
- Het koningsschieten bij het Schuttersgilde St. Joris, door Sjef Hoogendoorn (2); 12
- Stilstaan in de kruidentuin, door T. Sas; 17
- Toponiemen, door Joseph Wijdemans (2); 19
- Oude symbolen in het huidige Goirle, door P. Wiercx; 24
- Wetenswaardigheden! 33

Tijdens de pestepidemie van 1628 in Lyon werd door geneesheren en anderen die beroepshalve de pesthuizen moesten bezoeken, dit merkwaardige uniform gedragen; de jas was van marokijnleer gemaakt, in het masker waren als kijkglazen ogen van kristal gemonteerd en in de lange neus had men reukstoffen gestopt

De Gave Godts _____ **oftewel contagieuse sieckte der** **peste, de gesel aller tijden.**

_____ door ' Cees Robben

Vervolg, zie nummer 1-1989, blz. 2.

De oorspronkelijke opzet, u naar aanleiding van archiefvondsten een beschrijving te geven van pestverschijnselen te Tilburg en Goirle heb ik laten varen. De oogst was niet zo daverend en achteraf leek het mij interessant de gegevens in te voegen die andere schrijvers - o.a. Mr. Johan Hendrik van Heurn - verschaffen, de voorgenomde hoofdzakelijk in zijn 'Historie der Stad en Meyerije van 's-Hertogenbosch'. In chronologische volgorde heb ik de jaartallen gerangschikt en het volgende zal u een beter inzicht geven in toestanden, gebruiken en levenswijze waarvan de oude stukken gewagen. In vogelvlucht schets ik u de mij bekende pestverschijnselen in de Meyerij van 's-Hertogenbosch, waarbij u echter wel moet bedenken dat deze ziekte zich niet beperkte tot de genoemde stad of dorp, doch ook de nabuurdorpen - soms het gehele gewest tot dikwijls ver over de grenzen - in zijn wurgende greep hield.

Rond het jaar 1000

In "Met Gansen Trou" 15e jaargang april 1965, blz. 60 las ik dat onder Boudewijn II, de zevende Heer van Heusden en gestorven in 1028, het Land van Heusden herhaalde malen door grote rampen werd getroffen, o.a. door een verschrikkelijke sterfte waarvan C.W. Pape in zijn boek "De Stad en het land van Heusden" zegt, dat de huizen overal ledig stonden en de dorpen waren ontbloot van inwoners.

In deze benarde tijden toonde Boudewijn zich een goed Heer en verleende overal hulp waar hij kon. Onder zijn opvolger Jan II werd de streek weer door een vreselijke ramp getroffen. Er heerste eenbesmettelijke ziekte tengevolge van een hongersnood waardoor hele dorpen uitstierven.

Men vertelt dat zelfs lijken werden opgegraven om tot voedsel te dienen en dat in Bourgondië mensenvlees op de markt werd verkocht.

1316

Een hevige pest woedt in Brabant: eenderde der bewoners komt om (3).

1438

In dit jaar heerste de pestziekte in Gelderland, Holland, Zeeland en in de plaatsen langs de Rijn gelegen (4). Ook binnen 's-Hertogenbosch was de plaag geweldig en hield aan tot het jaar 1442. De stad leek als verlaten en het gras groeide in de straten gelijk in weilanden en beemden.

1449

De Godsgave of "Haestige Doot" waart rond te Tilburg(5).

1529

In september van dit jaar ontstaat in Nederland en Duitsland een nieuwe ziekte waarvan men vroeger nooit had gehoord. Men noemde ze de "Engelse Zweetziekte". Binnen twaalf uur was men gezond en dood. De ziekte openbaarde zich met verschrikkelijk zweten dat brandend en stinkend was. De oksels zwollen op zodat de lijders de armen niet meer konden opheffen. Die de brand niet konden verdragen en in de openlucht wat verkoeling zochten stierven terstond; die zich warmhielden om destemeeer te zweten, stikten.

Ook 's-Hertogenbosch werd door deze ziekte gekweld. In alle huizen was de besmetting aanwezig en telde men soms vier of vijf zieken tegelijk. Het was een wonder als iemand van de ziekte genas. De gezonde mensen vluchtten de kerken in om daar bevrijding tegen de verschrikkelijke ziekte te zoeken of, zo daar de ziekte hen aangreep, de dood gelaten af te wachten (6).

1531

In dit jaar sterven te 's-Hertogenbosch weer vele mensen aan de pest. Twee kapelaans van de Hoofdkerk, die de zieken bedienden, laten er het leven bij (7).

In dit jaar heerst ook "die groote Pest" tot Tilborch.

1533

Tilburg wordt wederom "gevisiteerd" met de pestziekte (9).

1540

De hitte van de zomer van het jaar 1540 was ondraaglijk. Van juli tot en met september viel er in deze streken geen druppel water. Veel vee stierf, sloten en putten droogden uit en de graankorrels vielen uit de aren en bleven op het land liggen. In augustus begon alles weer uit te schieten en de akkers schenen als opnieuw gezaaid. De mensen kregen hete koortsen die besmettelijk waren, vergezeld met ijlhoofdigheid en rode loop, waardoor velen stierven.

De weinigen die herstelden, waren zodanig verzwakt, dat zij verder een kwijnend bestaan leidden (10).

1554

In dit jaar vlamde het pestvuur te 's-Hertogenbosch weer op en duurde twee of drie jaren. Velen stierven en het Groot Gasthuis was volgepropt met zieken (11).

1557

Grote pest-epidemie te 's-Hertogenbosch. Dikwijls sterven vijftig mensen per dag. Men begraaft de lijken in massa-graven op de kerkhoven. In dit jaar sterven er te 's-Hertogenbosch 15 à 16 duizend mensen (12).

1558

Op 30 september 1558 wordt voor een priester-notaris van het diocees Luik in het latijn een testament opge maakt. Jan Hendrik Goossens - pastoor te Goirle - krijgt hiervan inzage; hij verklaart dat uit de inhoud blijkt dat in het jaar 1558 in Goirle de pest heerst (13).

1570

Wederom zware pestziekte te 's-Hertogenbosch. Dagelijks worden dertig en meer mensen ten grave gedragen (14).

Op 25 april 1613 verklaren 'Jan Janssen de Bondt, oudt 69 jaeren en Adriaen Peeter Gheritsen van de Kerkhof, oudt ontrent 70 jaeren, ghebooren ende altijd ghewoint (hebbende) in den durpen Goorl, dat inden Jare 1587 inde voors. durpken de gave Godts der pestilentien also regneerden, dat het Derdendeel vande voors. durpken wel weghestorven was, ende de andere twee deelen langhen tijt uut henne huysen mosten vluchten, alste dat men het landt op dat jaer (niet) en coste ghelabeuren,' (dit is bewerken) (15).

Wordt vervolgd.

-
1. Nieuwsblad van het Zuiden, 5 november 1966.
  2. Uit Onzen Bloeitijd. Schetsen van het Leven onzer Vaderen in de 17e eeuw. Dr. F.M.G. de Feyfer.
  3. Mr. J.H. van Heurn, deel 1 blz. 172.
  4. Idem, blz. 321.
  5. 's-Hertogenbosch: Oisterwijk R 157 - 1449, los blad 8.
  6. Mr. J.H. van Heurn, deel 1, blz. 467.
  7. Idem, blz. 474.
  8. Gemeente archief Tilburg, losse stukken 26 - 2 - 1563.
  9. Idem, R 280 - 1533 - 17v.
  10. Mr. J.H. van Heurn, deel 1 blz. 495.
  11. Idem, blz. 542.
  12. Idem, deel 2 blz. 56.
  13. GAT, losse stukken. Onder Jan Gielis Willems, aanschaf Latijns Testament 30 - 9 - 1558.
  14. Mr. J.H. van Heurn, deel 2, blz. 64.
  15. GAT, Visvliet 1060 25 april 1613.

TUSSEN «LEY EN DIE GEMEYNACKEREN»

DE HEREN VAN DE HEERLIJKHEID. HET GESLACHT VAN HESSEN- KASSEL EN VAN HOGENDORP.

De Heren van Grobbendonck waren dure Heren, die veel schulden maakten en de Heerlijkheid zwaar belastten. Nog onder de laatste graaf Charles, Schetz van Grobbendonck, werd de Heerlijkheid nog voortdurend bezwaard met schulden. Het kon dan ook niet uitblijven, dat er beslag werd gelegd op de goederen van de graaf en een algehele liquidatie van de heerlijke bezittingen kon worden tegemoet gezien.

Zover kwam het niet, want in 1710 wordt de Heerlijkheid verkocht aan prins van Hessen-Kassel, vorst van Hirschfeldt, graaf van Catzen-Ellebogen, Dietz Ziegenhain, Nidda en Schaumburg. En denk niet dat je er nu al bent, want de prins was ook nog luitenant-generaal van de Ruitერიj van den Staat, Colonel van het Regiment Gardes Dragonders en van een regiment te voet en bovendien nog Militair Gouverneur van Breda en later nog van Maastricht.

De koopsom bedroeg f 127.500,-- waarvan onmiddellijk f 2.500,-- aan de Graven van Grobbendonck moest worden ter hand gesteld, terwijl met de rest van het geld eerst de bestaande schulden afgelost moesten worden.

In 1711 verhiel Prins Willem de Heerlijkheid voor de Haagse Instantie en hij begon terstond met het aflossen van de schulden der Heerlijkheid.

Gezien zijn functie als militair, verbleef de prins gewoonlijk niet in de Heerlijkheid, maar hij liet zijn zaken hier waarnemen door een rentmeester.

Van 1710 tot 1754 blijft de Heerlijkheid van Tilburg en Goirle in zijn bezit. In het laatstgenoemde jaar wordt ze verkocht aan Graaf Gijsbertus Steenbergensis van Hogendorp, vrijheer van Hofwegen, voor de som van f 165.000,--.

Prins Willem van Hessen-Kassel.
Gravure J. Houbraken, 1755.

De Heren van Hogendorp hebben van meet af aan een eeuw lang temidden van de bevolking gewoond. Zij stonden op hun rechten en bij het behartigen daarvan kwamen zij menigmaal in botsing met het dorpsbestuur en soms met de bewoners, maar gezien hun wapenspreuk "Ne Jupiter quidem omnibus" (zelfs Jupiter kan het niet iedereen naar de zin maken), hebben zij de weerstand bij hun doen en laten wel ingecalculeerd.

Gijsbertus Steenbergensis van Hogendorp was voorts Rentmeester-Generaal der Domeinen in Brabant van het kwartier 's-Hertogenbosch en hij was een enthousiast voorstander van grondontginningen en wel in het bijzonder van boscultuur. Daarom kocht hij danook als daar de gelegenheid voor was gronden op, o.a. een perceel akkerland van 5 hectare in de "Wild", 1,8 hectare schaarbos en opgaande bomen ter plaatse genaamd "Coninxfoort" en een perceel weiland van ruim 1 hectare genoemd "den Hemel", gelegen in de wijk het Dorp. In 1764 hadden de Goirlenaren een verzoekschrift aan de Graaf gericht om de gronden, die hij in zijn bezit had en gelegen waren binnen de kom der gemeente niet voor boscultuur te gebruiken.

De graaf heeft dit verzoek ingewilligd en hij beperkte zich wat de boscultuur betreft tot zijn grootste bezit in Goirle "Nieuwkerk", dat in 1755 in zijn bezit kwam. Nieuwkerk - het vroegere "Steenvoirt" - behoorde sedert het einde van de 13e eeuw tot de kerkelijke goederen van Tongerlo en vanaf 1590 aan het Bisdom van 's-Hertogenbosch. Het Nederlandse gedeelte werd natuurlijk door de Republiek der Verenigde Nederlanden geconfisceerd.

Op 15 september 1785 sterft Gijsbertus Steenbergensis in 's-Hertogenbosch, waarvoor in Tilburg en Goirle gedurende 6 weken dagelijks de klokken zijn geluid. Zijn weduwe (douarière) volgt hem in de Heerlijkheid op tot 1788 en wordt dan op haar beurt opgevolgd door haar zoon Diederik Johan Francois.

Diederik van Hogendorp was de laatste heer van de Heerlijkheid en hij heeft als zodanig maar enkele jaren kunnen fungeren, want in 1794 vallen de Fransen hier binnen en die hebben de heerlijke rechten afgeschaft om een jaar later - in 1795 - de Heerlijkheid zonder meer op te heffen. De Van Hogendorp' s bleven wel in het bezit van hun particuliere bezittingen.

Mr Diederik Johan Graaf van Hogendorp, Heer van Hofwegen, Tilburg en Goirle
(naar een gravure van J. C. Schultz)

Diederik Johan Francois was oud-schuttersofficier en schepen der stad Amsterdam. Hij was wegens zijn patriottistische opvattingen in 1788 door de schepenen van Amsterdam uit Holland en West-Friesland verbannen en vele patriotten zochten een onderkomen in de Heerlijkheid van Van Hogendorp. Ofschoon hij dus met de Fransen sympathiseerde, ondervond hij in 1794 en 1795 pas goed aan den lijve waarvoor hij zich zo beijverd had en wat "Gelijkheid, Vrijheid en Broederschap" beteken-

den. Hij overleed 21 februari 1803 en werd in de Westerkerk te Amsterdam ter aarde besteld. Hij liet drie zonen na: Johan Diederik Francois, Adries Willem en Gijsbert Jacob. De oudste - Johan Diederik Francois, erfde het kasteel in Tilburg met de bijbehorende gronden. De wederrechtelijke vervallenverklaring van de Heerlijkheid zat hem hoog en hij meende daarbij zeer benadeeld te zijn. Reden waarom hij in 1808 bij de regering over de jaren 1794 - 1808 wijst op een schade aan inkomsten van f 69.475,-- en hij verzoekt daarom ook een billijke schadevergoeding. Heerlijke rechten brachten dus wel aardig wat op.

De tweede zoon - Andries Willem - vestigt zich te Dordrecht als ontvanger en de derde - Gijsbert Jacob - wordt de bezitter van het landgoed Nieuwkerk. Als in 1858 de bezittingen van de familie in Tilburg zijn verkocht en in 1860 de definitieve verkoop van Nieuwkerk plaatsvindt, verdwijnen onze 'Van Hogendorp' s uit de geschiedenis al leeft de herinnering eraan bij ons nog voort in de grafkelder op Nieuwkerk en in de naam "Van Hogendorpplein".

Dit laatste is ook het geval met de familienamen van de voorafgaande Heren van de Heerlijkheid Tilburg en Goirle, want behalve een "Van Hogendorpplein" kennen we ook een "Van Haestrecht", een "Van Malsen" een "Van Hessen-Kassel"-straat en een "Grobendonckpark".

Literatuur:

- 1) "De Lindeboom", jaarboek 1: "Over Hoeven en Hoevenaars onder het Kasteel van Tilburg" door J.A.J. Beckx en "Tilburg in de Patriottentijd", door C.J. Weijters.
- 2) "Van Heidorp tot Industriestad" en "Magistraat van Tilburg in de Franse tijd" door J.H. Mosselveld.
- 3) Bijdragen tot de geschiedenis der Heerlijkheid Tilburg en Goirle.
- 4) Handschrift van Dr. M.A. Erens "Alphen in de Baronie van Breda".

EEN TURFVAART TUSSEN RIEL EN GOIRLE DOOR DE
BRAKELSCHHE HEIDE.

Op de kaart van de gemeente Goirle, voorkomend in de J. Kuyper gemeente-atlas van de provincie Noord-Brabant 1865, vindt men een waterloopje aangegeven tussen Riel en Hoogereind, dat noordwestelijk van Brem het dal van de Donge (Oude Leij) bereikt. De naam van dat watertje luidt "Kaatsbocht".

Het begint even zuidelijk van de Rielse Dijk in de Brakelsche Heide.

Tevens zien we een onbenoemd watertje vanuit genoemde heide naar Goirle gaan, dat zich even stroomopwaarts van een watermolen ontlast in de kleine Leij: De Leij.

Op de kaart Breda - facsimile-uitgave Topografische Dienst 1845 - vinden we genoemde waterloopjes terug. Ze zijn onbenoemd en het watertje komend uit de Brakelsche Heide gaat hier na de passage van de Rielse Dijk, niet verder door naar het gebied noord-west van Brem, maar vrijwel direct naar het westen om uit te monden in het dal van de Donge (De Ley), juist noordelijk van de rivierpassage waar dus de Rielse Dijk via de Aesvoorde het dal van de Donge kruist.

Op de topografische kaart Rijen, Alphen, Tilburg, Hilvarenbeek schaal 1:50.000, voorkomend in de Grote Topografische Atlas van Nederland, deel 4 Zuid-Nederland (kaartbladen 56 en 57) vind ik het opmerkelijk, dat de hoogtelijn van 15 meter zuidelijk van de Rielse Dijk, sterk uitbuigt. De uitbuiging gaat veel verder dan het getekende waterloopje Kaatsbocht. Het watertje, dat komend van de Brakelsche Heide naar Goirle gaat doet de hoogtelijn van 15 meter niet inbuigen. De zaak is dus eigenlijk duidelijk. Er was een bestaand dal, dat begon op de waterscheiding tussen Donge en Poppelsche Leij (de kleine Ley).

Men heeft dit dal gebruikt om een turfvaart te graven tussen Riel en Goirle. Door ter hoogte van de watermolen te Goirle het water op te stuwen, verkreeg men voldoende water in deze een flauwe bocht beschrijvende vaart.

Het element "bocht" in Kaatsbocht kan dus slaan op de gekromde baan die deze vaart vertoont. Kaatsen betekent ook jagen en voortjagen. Was er een jaagpad langs deze turfvaart?

De turf afkomstig uit het stroomgebied van de Rovertsche Ley-A, dus ook uit een groot Belgisch gebied, kon via Goirle worden doorgevoerd naar de Donge en zo verder. De Rovertsche Ley vertoont stroomafwaarts van Breehees een onnatuurlijke loop. Ze passeert immers ook de hoogtelijn van 15 meter zonder deze te doen inbuigen. De inbuiging ligt wat westelijker.

Nabij Riel, d.w.z. noordelijk van de Aesvoorde - of zo men wil - omtrent de Aesvoorde, kon men de turf overladen op grotere schepen om dit dan verder te vervoeren naar de Maas en naar Holland. "Aes" in Aesvoorde kan duiden op munt of gewicht, d.w.z. op handel op een overlaadstation.

Boxtel, 23 november 1988.
Dommeloord 3 - 5283 LK
tel. 04116-75500.

Drs. H.J.M. Thiadens,
(historisch-geograaf).

koningschieten _____ **bij het schuttersgilde „SINT JORIS,,** _____ **in Goirle**

Vervolg, zie nummer 1 1989 blz. 12 - 16.

We zullen nu de huidige gang van zaken rond het koningschieten uiteenzetten.

In de vroege morgen trekt de standaardrijder te paard door het dorp op de gildebroeders te wekken, zodat zij op tijd in het gildehuis aanwezig kunnen zijn. Voor deze dienst is iedere gildebroeder aan de standaardrijder een "zilverstuk" verschuldigd, hetwelk hem persoonlijk bij het wekken moet worden overhandigd. Tesaamen met het zuster-gilde St. Mauritius trekt men naar de kerk voor een eredienst, opgedragen aan alle overleden en levende gildebroeders van het gilde.

Bij aankomst aan de kerk zijn de deuren gesloten. Onder tromgeroffel klopt de vaandrig drie maal tegen de kerkdeur ten teken dat het gilde gearriveerd is. De priester opent de deuren en verwelkomt het gilde, met slaande trom en vliegend vaan betreedt het gilde het kerkgebouw. De H. Mis is een traditionele gildemis met offeren op de trom en het zwaaien van het gildevaandel tijdens de consecratie. Na afloop van de H. Mis hernieuwt de vaandrig namens alle gildebroeders de eed van trouw aan wereldlijke en kerkelijke overheden, gevolgd door de vendelgroet door de vendeliers. Vanuit de kerk gaat men terug naar het gildehuis voor een koffietafel om vervolgens samen met de harmonie en gilde St. Mauritius naar de "Anna-weide" te trekken, alwaar de schutsboom staat opgesteld. De standaardrijder gaat reeds vooruit tot aan de schutsboom, trekt éénmaal rond de boom en gaat terug naar het trekkende gilde. Dit herhaalt hij tot driemaal toe om zodoende de weg te banen voor het oprukkende gilde. Wanneer het gilde bij de schutsboom aankomt, trekt de gehele optocht éénmaal rond de boom; het gilde St. Joris trekt echter drie maal rond de schutsboom.

Onder leiding van de oud-koning wordt de boom onder tromgeroffel gestreken en de koningsvogel geplaatst. De schutters scharen zich rond de boom en de harmonie speelt het Wilhelmus. De hoofdman bidt samen met de schutters een Onze Vader om de duivel uit de boom te verdrijven en verzoekt om één minuut stilte ter nagedachtenis aan de overleden gildebroeders. De koning legt zijn zilver af om het aan de schutsboom te hangen ten teken dat het koningschap vrij is en ernaar geschoten kan worden.

Alvorens het schieten naar de vogel een aanvang kan nemen, schieten de vertegenwoordigers van de wereldlijke en kerkelijke overheden ieder drie pijlen op de koningsvogel. Wanneer zij hun "bouten" hebben afgeschoten, kan de eigenlijke strijd ontbranden.

Tijdens het koningsschieten heeft de hoofdman samen met de oud-koning de leiding en als zij het nodig achten de vogel te lossen, dan wordt door de hoofdman het schieten gestaakt om vervolgens de boom te strijken en de vogel door de oud-koning te lossen.

Wanneer de vogel tenslotte valt, moet iedereen direct het schieten staken en hun pijlenrapers oproepen om duidelijk uit te maken wie de vogel geschoten heeft.

Bij eventuele onduidelijkheid is hij de koning van wie de bout het dichtst onder de boom ligt. De hoofdman vraagt aan de gildebroeder welke de vogel geschoten heeft, of hij bereid is het koningschap met al zijn rechten en plichten te aanvaarden.

Bij bevestigend antwoord gaat de gilde-overheid in raad of het gilde de koning kan aanvaarden. Het is ook mogelijk het koningschap af te kopen met een vat bier, zodat de vogel teruggezet wordt op de boom.

Nu volgt de installering van de koning. Het koningszilver wordt hem omgehangen en de koning wast zich de handen in een tinnen schaal ten teken van reinheid en betreedt het op de grond uitgespreide gildevaan, onder het roffelen van de trommen. Alle aanwezigen krijgen de erewijn aangeboden, waarvoor zij één gulden op het schenklad moeten offeren. Degene die het eerst de boodschap ten huize van de koning aan de huisgenoten doorgeeft, kan aldaar één gulden in ontvangst nemen. Nu volgt het traditioneel voorstellen van de koning aan de diverse instanties. Allereerst trekt men in optocht naar het gemeentehuis en vervolgens naar de pastoor en de beschermvrouwe van het gilde om tenslotte in het gildehuis aan te komen. Hier brengen de vendeliers de vendelgroet aan de koning alvorens deze het gildehuis "Hof van Holland" betreedt. Als het gilde in het gildehuis is teruggekeerd is de eerste dag ver gevorderd. Er volgt een gezellig samenzijn waarbij vanzelfsprekend menigmaal op de gezondheid van de nieuwe koning wordt geklonken!

De tweede dag komen alle gildebroeders en zusters weer bijeen om samen met het zuster-gilde en harmonie de nieuwe koning te gaan afhalen voor het prijsschieten op de drie vogels. Hierbij draagt de oud-koning voor de laatste maal het zilver. Bij de ontvangst ten huize van de koning brengt de harmonie een serenade en de oud-koning draagt het koningszilver definitief over aan de nieuwe koning, welke de aanwezigen vergast op broodjes met naar wens koffie of bier.

De vaandrig brengt de gildegroet met het moedervaan, gevolgd door de vendelgroet van de vendeliers. Na de inwendige mens gesterkt te hebben trekt het gezelschap wederom naar de schutsboom voor de verschiëting waarbij drie tinnen schotels te verdienen zijn. Ook nu trekt het gilde drie maal rond de boom. Onder tromgeroffel wordt de boom gestreken en de drie vogels geplaatst door de nieuwe koning.

De hoofdman en de koning openen de wedstrijd door ieder drie schoten op de vogel te doen. Na afloop, als de drie vogels zijn gevallen, is de prijsuitreiking onder de boom en wordt er rode wijn geschonken ter ere van de winnaars. In optocht gaat men naar het gildehuis alwaar

de rest van de dag in besloten sfeer het feest wordt voortgezet.

Wat de koning nog te doen staat is een zilveren schild te laten maken om het koningszilver te verrijken en zijn naam voor het nageslacht te bestendigen.

Uit hetgeen we uit de oude geschriften hebben gevonden betreffende het koningsschieten, zien we dat de tegenwoordige gang van zaken vele gelijkenissen vertoont met die van de zestiende eeuw. Het gilde heeft - in tegenstelling tot vele andere organisatievormen - oude waarden en normen vervat in tradities en gebruiken in stand gehouden. Een duidelijk voorbeeld hiervan is het om de vier jaren wederkerende koningsschieten, wat met zijn bourgondische zwier en rijke tradities een ware bijdrage levert aan het brabantse culturele erfgoed.

Sjef Hoogendoorn.

Bronnen: De kaart van gilde St. Joris d.d. 1569.
Oude reglementen en verordeningen archief
gilde St. Joris.
Gemeentearchief Tilburg.
"De Guld", J. Hoogendoorn.

KONINGEN VAN HET SCHUTTERSGILDE SINT JORIS GOIRLE.

1610	van Aelst, Antonius Bastiaens
1614	van Aelst, Jacop Bastiaens
1656	van Nerven, Jan Wouders
1666	Hoosemans, Peeter
1681	Spapen, Adriaan
1700	van der Loo, Laurens
1710	Daamen
1742	van der Flaes, Arnoldus
1760	Brouwers, Jan Patist
1768	Brouwers, Wouter Jan
1789	Van der Flaas, Jan Baptist
1818	Van de Volder, Mathijs
1824	Van Gorp, Adriaan
1836	Daamen, Peter
1839	Snels, Cornelis

1846 Spijkers, Wilhelmus
1852 Bekkers, Johannes
1858 Schelkens, Johannes
1864 Schelkens, Johannes, 2e maal
1871 van Raak, Michiel
1878 van Raak, Michiel, 2e maal
1884 de Kort, Leonaris
1890 Dirken, Theodoris
1896 van den Hout, Johannes Cornelis
1902 van den Hout, Johaanes Cornelis, 2e maal
1908 Philipsen, Adriaan
1914 van den Hout, Henri
1920 Brock, Johannes, Cornelis
1926 Hoogendoorn, Johannes, Baptist
1932 Santegoets, Peter
1938 Brock, Leonardus
1947 de Brouwer, Johannes
1953 Brock, Leonardus, 2e maal
1959 Santegoets, Peter, 2e maal
1965 Bruers, Wilhelmus
1971 Brock, Johannes, Cornelis, 2e maal
1977 de Brouwer, Leonardus
1981 van Puijenbroek, Eduard
1985 Brock, Adrianus.

STILSTAAN IN DE KRUIDENTUIN

BOLDERIK

Volksnamen: Akkervlam, orgelbloemen, prikneus, schaapsoren, korenrozen, keukenkruid, kruk, roggebloem.

Bolderik is een eenjarige plant, grijsviltig, die vroeger veel voorkwam in korenvelden en op zand- en kleigrond. De bloeitijd is juni-juli, de hoogte van de plant is 30 - 100 cm. De zaden zijn giftig. Worden deze zaden tesamen met het koren gemalen, dan werd dit donker van kleur en eveneens giftig. Ook voor de vogels en andere dieren is de plant gevaarlijk. Bolderik bevat ook saponine, net als zeepkruid. In Rusland noemt men deze plant "Het kruid van de duivel", en wel om het volgende verhaal:

Toen God de aarde schiep, zeide Hij den derden dag: "Dat de aarde uitschiete grasscheutjes, zaadzaaiend kruid en vruchtbaar geboomte." Hierna verdeelde hij de planten onder zijn engelen en droeg hen op de aarde vol te planten.

De duivel was hier niet bij en toen deze thuis kwam en zag wat er gebeurd was, begon hij te huilen van verdriet. God kreeg medelijden met hem en zei: "ga vlug naar de aarde en laat de haver voor je reserveren, zodat je die kunt zaaien".

Nu had de duivel een slecht geheugen voor namen. Hij ging dus snel naar de aarde en herhaalde steeds het woord "haver, haver".

Op de weg, waarover de duivel zo snel aangerend kwam, liep een man en toen die de duivel op zich af zag komen begon hij te gillen van angst.

De duivel nu - die de man helemaal niet gezien had - dacht alleen maar aan zijn haver en schrok op zijn beurt weer geweldig van het gegil van de man. Hij liep hard door, maar toen hij op de plaats aankwam waar hij zich voor de haver moest laten inschrijven, was hij de naam vergeten.

Hij wilde hier niet voor uit komen en noemde maar gauw een naam. Hij zei "keukil", wat het russische woord voor Bolderik is. Zo werd de plant opgeschreven. Woedend was hij dat een mens hem een zo'n mooie plant als de haver "afhandig" had gemaakt en uit wraak maakte hij het zaad van de bolderik giftig en liet de plant tussen het graan en de haver ingroeien, zodat de mensen hem het met graan zouden oogsten waarna de oogst zou bederven.

Het hart van deze bloem is puntig en scherp en wanneer men eraan ruikt prikt het in je neus. Met recht dus een kruid van de duivel!

Het is ook in Rusland dat men vertelt dat het deze plant was waaruit de duivel de eerste brandewijn stookte. Hij liet Eva hiervan drinken en haalde haar daarna over om van de verboden appel te eten. Maar ondanks - of dank zij - de duivel behoort de bolderik ook tot de liefdesbloemen, want bolderik of prikneus staat voor de liefdesband, ook genoemd 'coma Veneris'.

Wanneer een meisje een bloem van deze plant in haar kamer vindt, weet ze dat de man die de bloem er bracht, verliefd op haar is.

Ton Sas

Abbichoven Bakartlant Coeweyde. . . _____

Reydt.. **TOPONIEMEN** ..Tyvert

_____ . . . 'tVenne Wenninckvoirt Zoeyackers

Vervolg jrg. 9 nr.1 blz.19 - 22.

DE BAAN - DE OUDE BAAN - DE BRABANTSE BAAN

Drie namen voor dezelfde weg, welke nog voor een klein gedeelte bestaat.

De Oude Baan liep vanaf de "Boschkes" (liggen rechts van de Tilburgseweg) langs het Mill-Hill college naar de "Mortel". (Deze ligt in de hoek Wermenbosschestraat/Kruisbaan. Vervolgens liep hij over "'t Ven" (Frankische Driehoek) via de St. Jacobsbaan naar Nieuwkerk, om vervolgens via Alphen naar Antwerpen te lopen.

Dit moet al een oeroude verkeersweg geweest zijn, zoals alle oude wegen waarin de benaming "baan" voorkomt.

In oude akten worden percelen die aan deze weg waren gelegen altijd aangeduid als liggende aan "de Baen".

In 1780 en 1800 is er evenwel sprake van "Oude Baan en Nieuwe Brabantsche Baan". (GAT R. 456 Fol 65 V).

In de 15e eeuw wordt deze Baan ook "Lijckwech" genoemd. (Zie later aldaar).

BAANACKER

Oorspronkelijk waren dit vier verschillende percelen, genoemd: "Voorste- en Achterste Baanacker" en "Kleine- en Grote Baanacker".

De Baanackers lagen oorspronkelijk aan de Tilburgsche Baan en de Kruisbaan, tegenwoordig de Tilburgseweg en de Van Malsenstraat.

Op de Voorste Baanacker staat nu de kerk van Maria Boodschap, en over de Achterste Baanacker loopt thans de Baanackerstraat.

De oudste vermelding is uit 1780 (GAT R 453 Fol 97).

Bij de opmeting van de teullanden in 1791, worden de akkers alle "Baanackers" genoemd, gelegen aan de heertgang Dorp. (GAT Visvliet 869 1791).

BAKERTANT

Dit is een gehucht aan de noordzijde van ons dorp, links van de Abcovenseweg, vlak voor de oprit over de snelweg A 58.

Het zal een neven-heertgang geweest zijn, die is voortgekomen uit de heertgang Abcoven. De naam duidt tegenwoordig alleen het bebouwde gebied aan, maar uit oude stukken blijkt dit een veel uitgestrekter gebied geweest te zijn. Het liep vanaf het stroompje "De Catsbogt" (ongeveer het traject van de A 58) tot aan de nieuwe woonwijk "De Groot Ackers" en oost/west vanaf "De Boschkes" (Tilburgseweg) tot aan het vroegere moerasgebied "De Donck", (rechts van de Abcovenseweg richting Hilvarenbeek).

De naam Bakertant gaat in schrijfwijze ongewijzigd terug tot een schepenprotocol van het jaar 1436, (Oisterwijk R 160 Fol 6 V), "aen die Bakertant Goerle". Vóór die tijd - in 1400 - vinden we: "dat Bakertlant" ('s-Bosch R 1181 fol 314).

Hier ligt de oorsprong van de naam, n.l. het land van de toen bekende familie Bac. Bac-aert-lant, d.w.z. een ontginning in "aert of gemene" grond door de familie Bac.

BANKVEN

Alhoewel dit ven onder het territorium van Hilvarenbeek valt, heeft het oorspronkelijk toch met Goirle van doen. Waarschijnlijk hebben er oorspronkelijk zowel de Bekenaren als de Goirlenaren turf gestoken. Zowel de "gemeynt" van Hilvarenbeek als die van Goirle begrepsden daar elkaar. De turfwinning werd geschouwd door de "gezworenen" en viel onder de jurisdictie van zowel de Heerlijkheid van Hilvarenbeek als wel onder die van de Heerlijkheid Tilburg en Goirle. Vandaar de naam "Bankven". Hier liep de "gemeyntgrens" van Goirle door de dorpsgrens van Hilvarenbeek. De gemeynt-grenzen zijn ouder dan de dorpsgrenzen.

BARTELSACKER

Het is een perceel dat vermeld wordt in 1791 bij de opmeting van de teullanden. (GAT Visvliet 869).

Het wordt vernoemd als "teullant op Abcoven" en was gelegen in de Abcovense akkers.

De eigenaar was in 1791 Willem van de Pol.

Bartels duidt op een familie die er ooit eigenaar van zal zijn geweest.

BASTIAENSACKER

Deze was gelegen "aent voorste ven, groot twee lopen-saten" (GAT R 360 Fol 86: 1644). De akker, die ooit eigendom is geweest van ene Bastiaan, zal in de buurt van de huidige Frankische Driehoek hebben gelegen.

BEDDEVENNEN

Deze vennen worden vermeld in de Cijnsboeken van Oisterwijk: "Lant bij dat Bedven Goerle". (Oisterwijk R 143 Fol 43: 1420) en "lant dat Bedven neven erffenis dat Bedven" (Oisterwijk R 147 Fol 45: 1430). Het was een vrij laag gelegen land tegen de Abcovenseakkers, tussen de huidige Rillaersebaan en Godelieve. Sommige Goirlenaren kenden het ven nog, zij hebben er nog ooit op geschaatst. De benaming is afkomstig van "Benedeven", als pendant van het "Opperven" dat ten oosten van de Abcovenseweg was gelegen.

BEDDEVEN-ACKERS

Deze grensden natuurlijk aan het Beddeven. (GAT Visvliet 869: 1791) "ackerlant aen Abcoven, alsmede aen het Dorp".

BEEKSEN-ACKER

"Teullant aen de Heertgang Kerk". (GAT Visvliet 869: 1791). Het waren percelen, die over de Goirlese dorpsgrens op Hilvarenbeeks grondgebied lagen.

BEEREN-BROEC

"Een weijde Beerenbroec op Abbichhoven bij de dijck Rabauwendijck ('s-Bosch R 1181 Fol 314 V: 1400). De Rabauwendijck is de huidige Hoge Wal, die op Tilburgs gebied de foutieve naam Rabanusdijck heeft gekregen.

De Beeren-broec zal het broek geweest zijn van ene Albert, die in de volksmond veelal Beer werd genoemd.

BERCH-HOVEN

"Aen den Hovel van Goirle" (GAT Visvliet 869: 1891). Dat zijn de hoven aan "den Berg", gelegen aan de Hovel van Goirle, bij de oude kerk.

BERCH-VEN

BERCH-VENNEN

"Berchven bij den hovel Goerle" (Oisterwijk R 196, Fol 5: 1491) en "te Goerle aen 't berchven" (GAT R 349 Fol 62V: 1613). "Parceel Coeijlants genaemt het Berchven" (GAT R 469 Fol 82V: 1704) en "Bergvennen weijde met houtgewas ter plaatse de Kerk" dit is de heertgang Kerk. (GAT R 859: 1810).

De Bergvennen bestaan al lang niet meer, zij hebben gelegen ten zuiden en ten noorden van de tegenwoordige Besterdstraat.

BYESENDAL - BIESENDAEL

"Dat Byesendal" wordt in 1420 vermeld (Oisterwijk R 196 Fol 5) en in 1578 als "Biesendael" (GAT R 617 bis fol 3V). De plaatsaanduiding is niet erg helder; dat er biezen gegroeid hebben in een laag gelegen stuk, blijkt uit de naam.

BIEST

"Lant after 't Dorp Goerle optie Biest". (Oisterwijk R 157 Fol 15: 1449). Deze omschrijving is het enige wat bekend is van dit toponiem. Het zal wel mogelijk iets met biezen te maken hebben. De "t" zou wel eens een restant kunnen zijn van "lant".

BIESWECH (T)

Die biesweg was gelegen achter de tuinen van de verschillende panden aan de Tilburgseweg, vanaf " 't Griendje" tot aan de voormalige werkplaats van aannemersbedrijf P. Vekemans.

Bij dit toponiem wordt telkens vermeld "omtrent 't Hagelcruijs".

"Te Goirle den Bieswech aen 't Hagelcruijs (GAT R 282 Fol 58: 1535), "Ackerlant den Bieswech in 't Dorp (GAT Visvliet 869: 1791), "te Goirle den Bieswech omtrent 't Hagelcruijs" (GAT R 361, 222 V: 1648).

Op het eerste gezicht zou het een weg geweest kunnen zijn waarlangs biesen groeien. Maar nergens vindt men in de akten het meervoud van bies.

Het zou daarom wel eens kunnen zijn, dat de weg met de familie De Bie te maken heeft gehad. Deze familie treedt in Goirle al vroeg op de voorgrond (reeds in 1292) bij de verkoop van hertogelijk bezit aan Tongerlo. "De Bie's wey" dus - en dat werd "Biesweg".

DE BLAKKEN

Dit zijn percelen die gelegen waren tussen de "Doelackers" en de Rielsedijk (thans Wittendijk). Mensen die daar goed bekend waren, weten te vertellen dat in het gebied in droge tijd en bij veel wind er veel zandverstuivingen voorkwamen. Het lijkt daarom voor de hand te liggen dat de "Blakken" is voortgekomen van blak en bloot liggen. We kennen ook de uitdrukking "iets ten blakke brengen".

wordt vervolgd.

Joseph Wijdemans.

"OUDE SYMBOLEN" in het huidige Goirle

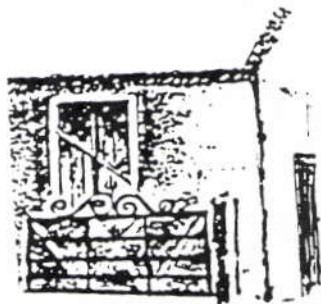
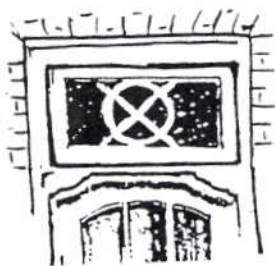
In de oorlogsdagen viel op het St. Annaplein in Tilburg een bom waarvan de rondvliegende scherven enkele gaten sloegen in de gevel van huisnummer 17.

De bewoner nam de betrekkelijk geringe schade op en realiseerde zich dat zijn huis en zijn gezin een allesvernietigende bominslag bespaard was gebleven. Hij was een gelovig man, toog naar de smid en een paar dagen later prijkte op de gevel over de scherfgaten heen een ijzeren kruis als waarneembare bede tot bescherming door een Hogere Macht. (Het kruis is nog steeds te zien). Vanuit diezelfde tijd sieren nu nog Maria-afbeeldingen diverse Goirlese gevels.

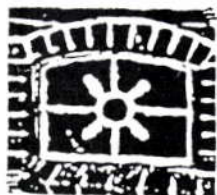
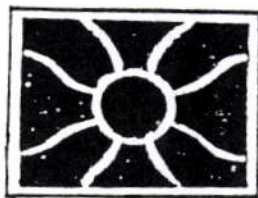
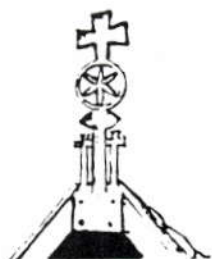
De bewoner van het huis op het St. Annaplein trad met zijn daad in een traditie die eeuwenoud is.

Vanuit een zeer lang verleden heeft de mens steeds gezocht naar tekens en symbolen die hem konden beschermen tegen een bedreigend onheil. Het gaat hier om visuele tekens, ornamenten, maar vooral oude symbolen of zinnebeelden, die te maken hebben met leven, bescherming, voorspoed en vruchtbaarheid. Tekens die oer-oud zijn en internationaal: op vakantie in Germaanse landen treft men ze overal aan!

Voor degene die er oog voor heeft zijn vele symbolen van vroeger nog terug te vinden. Men ziet ze nog in bovenlichten, in raampjes van stallen of in muurankers.

Ook vindt men ze terug in het zonne-rad, soms prachtige rozetten vormend in ramen - ook in die van kerken en kathedralen- of in z.g. "Odal"-krullen op ijzeren hekken die toegang verschaffen tot het erf van een boederij.

Ze zijn soms nog herkenbaar op daklijsten, in geveltop-tekens en niet te vergeten in het kruis, het christelijk beschermingsteken.

In veel van genoemde symbolen zijn bepaalde motieven te ontdekken, welke we hier als volgt willen indelen:

1. Het zonne-symbool, teken van levensbron.

2. De levensboom, teken van levenskracht.

3. Het ING-symbool, teken van vruchtbaarheid.

4. Het kruis, christelijk teken van bescherming.

Achtereenvolgens stellen we deze symbolen in enkele afleveringen aan de orde.

1. HET ZONNE-SYMBOL.

Zoals gezegd heeft een aantal symbolen de zon als hoofdmotief.

Dit is niet vreemd als men bedenkt welke alles-omvattende plaats deze innam in het leven van onze voorouders. Dezen ervoeren de zon als een weldoende levensbron, die de barheid van de duistere wintermaanden overwon, die de aarde weer warmte gaf en ieder jaar opnieuw de kracht om nieuw leven te blazen in alles wat door de winter in een diepe depressie was gedompeld.

Zij gingen de zon beschouwen als een al-heerser, die uiteindelijk hun lot bestempelde, als een "God" waarvoor zij hoge verering hadden. (In meer zuidelijker streken, waar de zon alles verdorren liet, was het de maan die tot de verbeelding sprak).

En zoals de christenen vele eeuwen later beelden maakten en de voorstellende heiligen vereerden, zo deden de mensen uit de Oudheid precies eender; men maakte de zon na tot een uiterlijk teken en zo ontstond het zinnebeeld, het symbool van de zon, het zonne-rad waaraan een magische kracht werd toegekend.

De hoge verering van de zon kwam tot uiting in allerlei gebruiken en kultische feesten. In Zweedse grotten zijn meerdere tekeningen gevonden uit vóór-christelijke tijd waarin een zonne-rad werd rondgedragen.

Bij het rondragen van de zon - op een manier waarop wij optochten houden - moest de lucht gezuiverd worden van boze geesten, vooral door het maken van veel lawaai en het ontsteken van vuren. De goden moesten gunstig gestemd worden door het brengen van offers.

De verering van de zon binnen de magische wereld van goden en geesten was lange tijd diepgeworteld in het volksge-

loof en komt ook nu nog tot uiting bij bepaalde feesten, in tradities en volksgebruiken.

Kerstmis en het feest van St. Jan zijn in wezen gekerstende vormen van de germaanse feesten rond de winter- en zomer-zonnewende.

Het afschieten van vuurwerk, het luiden van de klokken, het "Midwinterblazen" en de Paasvuren in Twente (het "wekken" van de zon), dit alles is een erfenis uit een zeer lang verleden.

Het zonne-symbool treft men nog aan in grote verscheidenheid. Variaties zijn er vele, evenzo stijlen en kultuurinvloeden die er op inwerkten.

Als basis hebben zij de volgende germaanse grondvormen:

Het in vieren gedeelde rad als beeld voor het zonne-jaar.

In meer zuidelijker streken had de zon een andere kringloop, waardoor de seizoenen als boven werden aangegeven.

Door de toevoeging van de "heilige" noord-zuidlijn kreeg men de zesster.

Verdere samenvoeging gaf tenslotte het achtpakig zonnerad waaruit later het kompas is ontstaan.

Velen van ons zullen zich nog het hakenkruis of de Swastika herinneren. Dit verfoeilijke teken is ontstaan uit het zonnerad dat de natuur aangeeft in vier seizoenen.

Als men stylerend de hoeken van het rad doorsnijdt en de ronde kwartieren rechtbuigt, zien we het hakenkruis ontstaan dat eveneens een "heilbrengend" symbool moest zijn.

Tot het zon-symbool moet men ook ODAL rekenen. De ODAL was het symbool voor de jaarlijkse loop van de zon;

het elk jaar opnieuw klimmen van de zon tot 21 juni en het weer dalen tot 22 december.

Dit symbool treft men ook aan als rune-teken.

De runen waren in Noord- en Midden-Europa een serie magische, geheime tekens, maar in de Germaanse landen vormden ze een z.g. runen-rij: een soort alfabet met welke tekens men praktisch alle klanken en gedachten kon uitdrukken.

Dikwijls zijn ze verwerkt in huismerken en komen ze ook voor in familiewapens.

Een van de voornaamste runen is de ODAL-rune. Ze komt voor in vele variaties. De betekenis van deze rune was zeer groot: ze was niet alleen het zinnebeeld van bescherming van huis en hof, maar vormde ook het teken van de vrije boerengeslachten. Alleen de vrije boer mocht het ODAL-symbool aanbrengen op de toegang tot zijn erf. In die tijd beschouwde de boer zich als beheerder van het land waarop hij werkte. Hij was ervan overtuigd dat hij in opdracht van een goddelijke macht zijn land in goede staat en ongedeeld moest overdragen aan zijn oudste zoon. Dit erfrecht wordt nu nog in Noorwegen aangetroffen onder de naam "ODALS-RECHT".

De zonne-symbolen zijn in ramen, bovenlichten, op grafzerken, op gevels en op hekken terug te vinden in vele varianten zoals circel-vormig, als lopend rad, als zes- of achtster, spiraal of rozet.

De Kerk nam - met een gewijzigde betekenis - veel dingen over waaraan het volk het hart had verpand. Zo ontstonden rozetten in kerken en kathedralen. Het zijn - als symbool voor Christus - het Licht der wereld, gekerstende vormen van een zonne-rad.

Wij zien dat ook in bovenlichten van vrij nieuwe huizen en op vrij recent gesmede hekken de zonne-symbolen nog voorkomen.

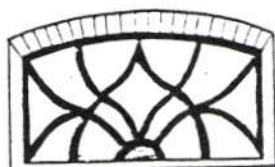
Het is denkbaar dat de ware heemkundige nu opspringt en enthousiast uitroept: "zie je wel, die tekens zijn van alle tijden!". Hij zal echter min of meer ont-nuchterd worden als hij hoort dat die symbolen louter traditioneel zijn; ze zijn niet bewust aangebracht en worden heden ten dage niet meer beleefd als "heil-brengende" tekens. Ze kunnen gewoon het gevolg zijn van de praktische noodzaak om een bepaalde constructie te verstevigen of ze spruiten vaak voort uit het vak-manschap van de ambachtsman, het artistiek gevoel van de opdrachtgever of de fantasie van de architect. De waarheid ligt waarschijnlijk ergens in het midden. Zijn wij niet altijd "zon-aanbidders" geweest; ook nu nog, maar vanuit een heel andere achtergrond en betekenis.

Op de navolgende 2 pagina's gaan we eens kijken in hoeverre deze zonne-symbolen nog terug te vinden zijn in het huidige Goirle.

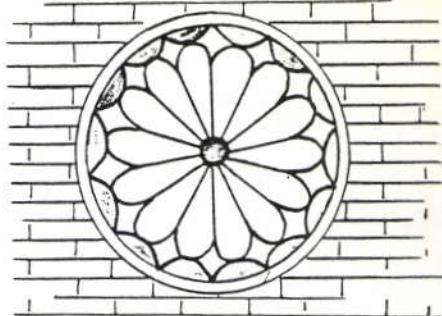
P. Wiercx.

Vervolg: DE LEVENSBOOM.

ZONNE-SYMBOLLEN in Goirle.

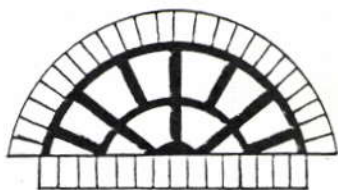
Bovenlicht in
„Huize Stella“
aan de
Kloosterstraat.

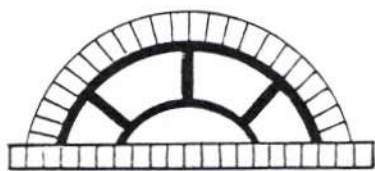
Rozet-raam in de achter-
gevel van het vroegere
woonhuis van Costerman
Boodt aan de Kerkstr. 20

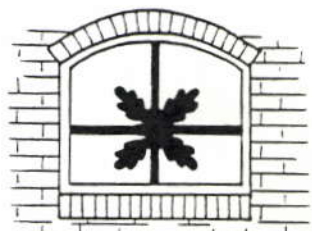
Rad-raam in zij-
gevel van het
„Kasteeltje“ op Gorp.

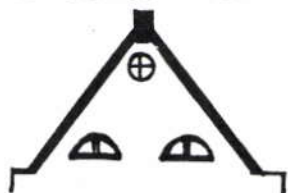
Stalraampje „Kleine
Hoef“ op Gorp.

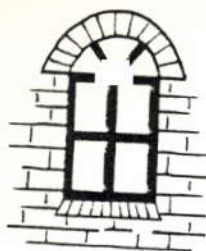
Stalraampje boerderij
Breehees 1.

Stalraampje
„Dorpshoeve“
in de Dorpsstr. (nieuw
naar oorspronke-
lijk model)
Ook in boerderij
Abcovenseweg 20.

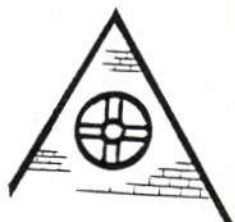
Raampjes in zij-gevel
boerderij „Derz Brem“.

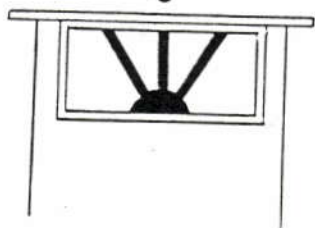
Raampje in
molen aan de
Groeneweg.

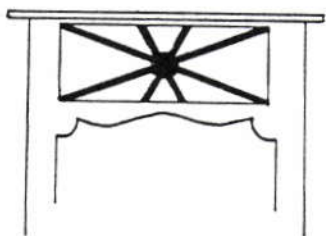
Rozet-ramen
Bergstraat 50.

Tilburgseweg 187

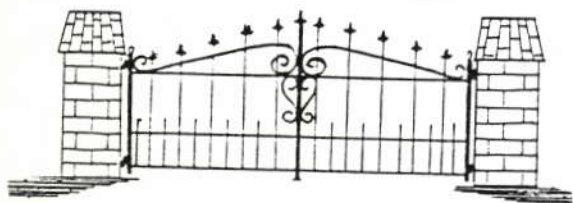

Boverlichter
v. Haestrechtstr. 61-67.

Boverlicht woning
Nieuwe Rielseweg 37.

HET ODAL - TEKEN.

Toegangshek woning
Abcoverseweg 38^d

Rozetter in
ramen v.d.
St. Janz.

Toegangshek erf boerderij
Oude Rielseweg 6.
(ook Odal-kruller op hek
v.d. "Walkoeve", Hoge Wal)

Odal-teker
in de vorm van
muuranker
(café "De Vriend-
schap")

Geraadpleegde literatuur:

- H. Kruizinga: Ornamenten van huis en hof, deel 1.
K. Kruizinga: Idem deel 2.
W. van Heemskerck - H. van Houten: Zinnebeelden in
Nederland.
C. Hetteema: Bijdrage tot de studie van bovenlichten
in het oostelijk deel van Noord-Brabant.
F. Farwerck: Noordeuropese mysteriën en hun sporen
tot heden.
A. van Dort-van Deursen: Oude symbolen in "Engel-
brecht van Nassau", jrg.2.
Th. van Dijk: Folklore... in "Argie" nr. 34.

DE TROUWRING EN DE RINGVINGER.

De trouwring gaat terug naar een Romeins huwelijksgebruik. Hij is waarschijnlijk een overblijfsel van het handgeld, dat naar oud-Romeinse gewoonte door de man aan de familie van de vrouw moest worden betaald. De ring schoof het meisje aan de ringvinger van de linkerhand. Vanaf de ringvinger zou een uiterst fijne zenuw naar het hart lopen. Men meende dus dat de ringvinger (de *anularius*) boven alle andere vingers te verkiezen was, wegens de nauwe betrekking die er bestaat tussen deze vinger en het belangrijkste orgaan van het lichaam, het hart.

De Fransen duiden de ringvinger aan als "le doigt annulaire".

uit: Het dagelijks leven in het oude Rome door Jérôme Carcopino, deel I.

WAAROM DE GOOLSE WEVERS NIET ZONGEN.

Toen Nies van de Berg eens gevraagd werd of hij geen weversliedjes kende, die de thuiswevers hier zongen, antwoordde hij: "De Goolse wevers zongen niet, die pruimden".

SOBRIETAS of kruisverbond was een vereniging voor geheelonthouders. De leden hiervan droegen een rond blauw insigne waarop een kruis met het opschrift Sobriëtās. De volksmond echter sprak van "de blauwe kneup".

Eens kwam een spreker voor 't Kruisverbond spreken over de verderfelijke invloed van alcohol. Hoe slecht dat geestrijk vocht wel was, wilde hij aantonen door te zeggen dat één druppel alcohol in je oog je dagenlang blind kon maken. Hierop riep een der toehoorders, Kiske Lenaerts, meteen: "Ge mottum ook nie in oew ôog gieten, mar in oew lêef".

Een andere simpele Goirlenaar, die het woord alcohol "frans" in de oren klonk, was het wel eens met de spreker. Hij was van mening dat alcohol "niks gedaon was en ge beter unne aauwe klaore kost vatten".

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Café-Restaurant "De Hovel",
Tilburgseweg 37, 5051 AA GOIRLE. tel. 345474

de Jong tuinen, van Malsenstraat 9, 5051 CA GOIRLE.
tel. 341265 na 19.00 uur: 08860 - 73545

Café W. de Kort,
Kloosterstraat 30, 5051 RD GOIRLE. tel. 341372

Café-Restaurant "De Linde",
Dorpsstraat 52, 5051 CL GOIRLE. tel. 341366

Micro-Consult,
Tilburgseweg 104, 5051 AJ GOIRLE. tel. 341681

N.M.B.-bank N.V.,
de Hovel 25-27, 5051 NR GOIRLE. tel. 349044

Toon van Oosterhout kantoorinstallaties,
Dorpsstraat 2, 5051 CK GOIRLE. tel. 345185

Rabobank Goirle,
Tilburgseweg 97, 5051 AB GOIRLE. tel. 342831

Poelier J. van Roessel,
Dorpsstraat 63, 5051 CJ GOIRLE. tel. 341484

Bouwbedrijf P.J. Schellekens B.V.,
Dorpsstraat 60, 5051 CL GOIRLE. tel. 341617

Joop Schepens, audio - videospecialist,
Tilburgseweg 77, 5051 AB GOIRLE. tel. 341337

Bloemenmagazijn Schraven,
v. Malsenstraat 30, 5051 CD GOIRLE. tel. 343382

Taxi Smolders B.V.,
Tilburgseweg 61, 5051 AB GOIRLE. tel. 341432**HET**

VERSCHEIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK DOOR
DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Garage Spijkers B.V.,

Dorpsstraat 47, 5051 CJ GOIRLE. tel. 347771

J. Vekemans B.V. schildersbedrijf,

Ralph Bunchestraat 21, 5051 KW GOIRLE. tel. 341374

Taxi P. Walsmits B.V.,

Hoogeindseweg 15, 5051 EA GOIRLE. tel. 341340

Joop de Wilde, veevoeders en dierenbenodigdheden,

Nieuwe Rielseweg 37, 5051 PD GOIRLE. tel. 341384

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

